

НОВЕ УКРАЇНСЬКЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРО ФРАНЦУЗЬКУ ЛІТЕРАТУРУ ХХ СТОЛІТТЯ

Зараз, коли добігла кінця цивілізаційна епоха Модерну, вчені отримали необхідну історичну дистанцію для оцінки її здобутків. Почавшись вибухом раціоналістичної філософії, що розірвала усі стосунки з Богом, епоха пройшла через важливий етап ідеалізму, щоб у середині ХХ ст. знов повернутися до раціоналізму, але уже в нових, примхливих і екстравагантних формах. І на цей раз в їхній основі також лежала стратегія розриву із Всезагальним. Бо екзистенціалізм, який опинився в центрі нового дослідження Світлани Криворучко «Літературна творчість Сімони де Бовуар: еволюція художніх образів» (Київ, 2012 р.), почав розглядати людину поза традиційних категорій узагальнення. Окрема особистість випадала із такого важливого для ідеалістів виміру, як рід людський. Сама людська популяція випадала з історії, з наступності культур, із Універсуму. Проте ізоляція людини від зовнішніх зв'язків не ізолювала її від усього взагалі. Почали поглиблено вивчати зв'язки людини з власним «Я» – своєю свідомістю, мовою, лібідо. Відкриття цих внутрішніх зв'язків спричинило перетлумачення звичних уявлень про світ розуму та почуттів. Трансцендентальне «Я», яке І. Кант гордо ототожнював «з будь-якою мислячою істотою у Всесвіті», роздробилося на окремі статеві ознаки, які прискіпливо стали вивчати й класифікувати мислителі феміністичного руху. Оскільки було вирішено, що ця універсальна «мисляча істота» має *чоловічу* стать, то виникло бажання протиставити їй іншу, жіночу, «Другу стать» (назва роману С. де Бовуар, 1949 р.), але уже без кантівських претензій на космічність. Так фемінізм добровільно замкнув свій протест проти «архетипу патріархальності» у нішу статево-психологічної партикулярності. Парадокс у тому, що й чоловіка («патріархальність») він також скинув з кантівсько-гегелівських висот духу у низини тривіальної буденності. В історії фемінізму був короткий початковий період, коли він намагався розв'язувати проблему незалежності жінки як *соціальної* проблеми, тобто в плані того ж таки ідеалізму (оскільки соціальний аспект неминуче входить у цілість людського існування). Цей період пов'язаний з творчістю С. де Бовуар, і його інтелектуальні контури були окреслені, очевидно, не без впливу Ж.-П. Сартра, чоловіка письменниці, який, за його власним свідченням, «присвятив ідеалістичній філософії 20 років». Саме на цьому періоді французького екзистенціалізму і фемінізму зосереджує свою увагу Світлана Криворучко. Бо все, що відбулося далі, після С. де Бовуар, свідчить швидше про повну капітуляцію фемінізму перед забобонами буржуазного мислення, про намагання обійтися «внутрішніми ресурсами», що впливають із самої «метафізики статі». Та головне – про неспроможність створити *практичну* теорію емансипації при відчутному ігноруванні самої життєвої – соціальної практики. Сьогодні фемінізм,

покинувши материнське лоно екзистенціалізму, шукає опертя в постмодерністичних теоріях і дедалі більше заплутується у своїх претензіях на власне філософське слово.

Отже, період зародження у Франції екзистенціалізму і фемінізму ми можемо вважати періодом дитячої чистоти і простодушності, наївних мрій про майбутнє, нерозтраченої духовної енергії та покищо відсутності сумнівних альянсів із фрейдизмом та постструктуралізмом. Саме цей період як воістину класичний, найпоказовіший для обраного напрямку, ретельно досліджує Світлана Криворучко у своїй монографії, пропонуючи читачеві цікаві спостереження і висновки.

Монографія охоплює фактично весь важливий літературно-філософський доробок французької письменниці: мемуари «Сила обставин», програмний твір «Друга стаття», романи «Мандарини» та «Чарівні картинки», повісті «Дуже солодка смерть» і «Зламана жінка», «Листи до Нельсона Олгрена. Трансатлантичне кохання» та ін. Дослідниця не проходить повз сильні антибуржуазні акценти в цих книжках, їхню соціальну «заангажованість» (це слівце належить Сартру). Її дослідницькі підходи розгортаються в межах соціально-психологічного аналізу і відбивають установку того ж таки раннього Сартра, а саме: виявити, якими рисами сучасна буржуазна людина не відповідає ідеалістичному канону «належної людини». Дослідниця акцентує на прагненні С. де Бовуар розкрити у повоєнному французькому суспільстві позірну добродійність, а по суті – завуальовану антигуманність буржуазної моралі.

Та головну увагу авторка монографії зосереджує на розкритті екзистенціалістського та феміністичного змісту творів письменниці. Наприклад, у романі «Мандарини» – це «фемінність» в образі головної героїні Анни, феномен «іншої» в образі Поль, шлях до «фемінності» в образі дочки Анни – Надін. В романах «Дуже солодка смерть» та «Чарівні картинки» центральний конфлікт мати/дочка розкриває «фемінний», «феміністський» і «жіночий» концепти письменниці. У повісті «Зламана жінка» досліджується екзистенційне світовідчуття героїні.

Науково важливим можна вважати 3-тій розділ монографії, де виявлений вплив С. де Бовуар на творчість наступного покоління письменників, зокрема на Франсуазу Саган, Маргерит Дюрас, Мілана Кундера, Яна Муакс, Фредеріка Бегбеде, Амелі Нотомб, Лоліту Пій, Анну Гавальда. Світлана Криворучко прагне довести, що феномен літературного екзистенціалізму не втратив своєї актуальності і значущості на межі ХХ-ХХІ ст. – думка цікава, але, на нашу думку, вона потребує трохи ширшого горизонту дослідження.

Перед нами на сторінках рецензованої монографії зустрічаються дві непересічні жінки – письменниця та її дослідниця. Перша, з притаманною феміністці увагою, «вчитується» в реальність, щоб зробити з неї якісно новий художній – текст; друга з неменшою увагою вчитується в цей новий текст, щоб донести до читача свої спостереження і висновки. І обидві замикаються на ідеї, яку вважають для себе основною. Це ідея екзистенціалізму. Ми не вважаємо, що

саме ця ідея надає у першу чергу цінності творам С. де Бовуар. Як кожний по-справжньому мислячий письменник, що вболіває за долю людства, вона ширше за свої філософські погляди. Екзистенціалізм, виступаючи смисловим орієнтиром, надає її творам структурної чіткості, але не переконливості. Бо вона заторкнула ширші проблеми, ніж мала намір. Зараз, коли період екзистенціалізму закінчився, ми багато знаємо про нього. Тож не становитиме надто великих труднощів систематизувати класичний твір відповідно до схем, розроблених спільними зусиллями великої армії дослідників. Та в затінку може залишитися те, що може виходити за межі видного. Дослідник має право ставити питання і про те, чи не ховається під оболонкою помітного тенденція до чогось нового, що тим часом не піддається описанню в поняттях відомого (наприклад, того самого екзистенціалізму чи фемінізму)? Чи не розкриємо ми глибше природу того й іншого, якщо замислимося над необорною силою тої художньої енергії, що в кожній національній літературі передається від найвіддаленішої епохи і забарвлює собою найновітніше явище? Наприклад, чому ідеї фемінізму виникли саме у французькій літературі? Чи не передалися йому ті риси, що в сукупності характеризують неповторність всього французького мислення: настанова на сенсуалізм, соціальна «заангажованість», нещадний скептицизм, прихильність до розгляду моральної сфери як самодостатньої, феміністичний утопізм, уявлення про «природну людину», що дискомфортно відчуває себе в умовах зараціоналізованої цивілізації?...

Але й те, що написала дослідниця, заслуговує на всіляке схвалення. Не сумніваюся, що монографія Світлани Криворучко знайде свого вдячного читача. І хочу побажати цій корисній книжці щасливої наукової долі.

Анотація

Шалагінов Б.Б. Нове українське дослідження про французьку літературу ХХ ст.

Монографія Світлани Криворучко «Літературна творчість Сімони де Бовуар: еволюція художніх образів» (Київ, 2012 р.) охоплює фактично весь важливий літературний доробок французької письменниці: мемуари «Сила обставин», програмний твір «Друга стаття», романи «Мандарини» та «Чарівні картинки», повісті «Дуже солодка смерть» і «Зламана жінка», «Листи до Нельсона Олгрена. Трансатлантичне кохання» та ін. Дослідницькі підходи розгортаються в межах соціально-психологічного аналізу, та головну увагу авторка монографії зосереджує на розкритті екзистенціалістського та феміністичного змісту творів письменниці. Наприклад, у романі «Мандарини» – це «фемінність» в образі головної героїні Анни, феномен «іншої» в образі Поль, шлях до «фемінності» в образі дочки Анни – Надін. У творах «Дуже солодка смерть» та «Чарівні картинки» центральний конфлікт мати/дочка розкриває «фемінний», «феміністський» і «жіночий» концепти письменниці. У повісті «Зламана жінка» досліджується екзистенційне світовідчуття героїні. Науково

важливим можна вважати 3-тій розділ монографії, де виявлений вплив С. де Бовуар на творчість наступного покоління письменників.

Ключові слова: С. де Бовуар, літературний екзистенціалізм.

Аннотація

Шалагинов Б.Б. Новое украинское исследование о французской литературе XX в.

Монографія Светланы Криворучко «Литературное творчество Симоны де Бовуар: эволюция художественных образов» (Киев, 2012 г.) охватывает фактически всё важное литературное наследие французской писательницы: мемуары «Сила обстоятельств», программное произведение «Второй пол», романы «Мандарины» и «Прелестные картинки», повести «Очень сладкая смерть» и «Сломленная женщина», «Письма к Нельсону Олгрёну., Трансатлантическая любовь» и другие. Исследовательские подходы разворачиваются в рамках социально-психологического анализа, и главное внимание автор монографии сосредоточивает на раскрытии экзистенциалистского и феминистского содержания произведений писательницы. Например, в романе «Мандарины» – это «феминность» в образе главной героини Анны, феномен «иной» в образе Поль, путь к «феминности» в образе дочери Анны – Надин. В произведениях «Очень сладкая смерть» и «Прелестные картинки» центральный конфликт мать и дочь раскрывает «феминный», «феминистский» и «женский» концепты писательницы. В повести «Сломленная женщина» исследуется экзистенциальное мироощущение героини. Научно важной можно считать 3 главу монографии, где выявлено влияние С. де Бовуар на творчество: следующего поколения писателей.

Ключевые слова: С. де Бовуар, литературный экзистенциализм.

Summary

Shalaginov B.B. New Ukrainian study of French literature of the twentieth century.

Monograph of Svetlana Kryvoruchko «Literary creativity of Simone de Beauvoir: the evolution of the images» (Kyiv, 2012) covers virtually all important literary heritage of the French writer: memoirs «Force of circumstances», policy work «Second Sex», novels «The Mandarines» and «Magic Pictures», stories «Very sweet death» and «Broken Woman», «Letters to Nelson Olhrena. Transatlantic Love» and others. Research approaches are deployed within a socio-; psychological analysis, and the author of the monograph focuses the main attention on the disclosure of existentialist and feminist content of works of the writer. For example, in the novel «The Mandarins» - the «feminine» in the image of the : heroine Anne, the phenomenon of the «other» in the form of Paul, the way to «femininity» in the image of his daughter Anna - Nadine. In the novel «Very sweet death» and «Magic Pictures» central conflict of mother/daughter reveals «feminine», «feminist» and «female» concepts of the writer. In the story «Broken Woman» existential attitude of the heroine is examined.

The third part of the research, which revealed the impact of S. de Beauvoir on the work of the next generation of writers, can be considered scientifically important.

Keywords: S. de Beauvoir, literary existentialism.